

PLEJEPLAN FOR SØMOSEN

2018-2027



INDHOLD

3	FORORD
4	REDEGØRELSE
5	Administrativ status
5	- Fredning
7	- Naturbeskyttelse
8	- Miljølovgivning og regnvandsbassin
9	Geologi og landskab
11	Arkæologi og kulturhistorie
12	Biologi
12	- Fugle
15	- Fisk
15	- Pattedyr
15	- Padder
16	- Planter
16	- Invasive arter
17	- Sammenhæng med nærområdet
18	Vandkvalitet
18	- Forfor
18	- Kvælstof
19	- Miljøfremmede stoffer
20	Regnvandshåndtering
20	- Regnvandstilløb
21	- Regnvandsforsinkelse
22	- Harrestrup Å kapacitetsplan og yderligere forsinkelseskapacitet
22	- Afløb fra Sømosen
23	Rekreativ udnyttelse
24	PLEJEN
24	- Overordnet plejeformål
24	- Inddeling af området
25	Delområde 1, Parkområderne
25	- Delområde 1a, Skrånende område nordvest for Sømosen
26	- Delområde 1b, Parkområde syd og vest for Sømosen
29	- Delområde 1c, Parkområde i Herlev øst for Sømosen
31	Delområde 2, Moseområdet
34	OPFØLGNING
35	BILAG
35	- Fugle
39	- Planter
43	REFERENCER



Vedtaget af
Ballerup og Herlev Kommuner
December 2018

Grafisk design: hartzdesign.dk
Foto: Ballerup Kommune og Colourbox

FORORD



Sømosen er et fredet naturområde på grænsen mellem Ballerup og Herlev kommuner. Mosen har stor rekreativ værdi for områdets beboere og institutioner og er et meget besøgt naturområde. Sømosen rummer fine naturværdier, blandt andet et rigt fugleliv samt internationalt beskyttede arter. Sømosen er en del af en større mosaik af moser og grønne områder på Vestegnen. I mosen er der desuden gjort betydelige arkæologiske fund.

Ballerup og Herlev kommuner har udarbejdet denne "Plejeplan for Sømosen 2018-2027". Plejeplanen erstatter "Plejeplan for Sømosen i Ballerup Kommune og Herlev Kommune 2012-2017".

Forslag til Plejeplan for Sømosen 2018-2017 har været i offentlig høring i perioden den 5. september 2018 til den 23. oktober 2018. Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, Dansk Ornitologisk Forening og grundejere har haft mulighed for at udtale sig. Kommunerne modtog fire høringssvar, og plejeplanen blev justeret som følge heraf. Plejeplanen er vedtaget af Ballerup Kommune den 27. november 2018 og af Herlev Kommune den 17. december 2018.

REDEGØRELSE

Sømosen er fredet og ligger ved Lautrupgård på grænsen mellem Herlev og Ballerup kommuner. Det fredede område udgør ca. 23 ha og består af et større sø- og moseområde med tilhørende bredarealer. Mosen er omgivet af bymæssig bebyggelse på alle sider.

Pleje af de fredede arealer kræver jf. fredningen, at plejemyndighederne, Ballerup og Herlev kommuner, i fællesskab udarbejder en plejeplan. Den første plejeplan skulle gælde i fem år og derefter i 10 år ad gangen. Dette er den anden plejeplan gældende for perioden 2018-2027.



Formålet med Plejeplan Sømosen 2018-2027 er at opfylde fredningskendelsens formål om at:

- ★ bevare og forbedre levemuligheder for plante- og dyreliv
- ★ skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdier
- ★ skabe bedre indkig over de fredede arealer
- ★ sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse

Plejeplanen skal således sikre en målrettet og sammenhængende pleje, der bevarer og styrker de store biologiske værdier i mosen, herunder et rigt fugleliv, samt øge muligheden for at skabe oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng mellem de omgivende græsarealer med parkkarakter og de egentlige naturarealer.

Plejeplanen er udarbejdet med det mål, at den skal være handlingsorienteret og fleksibel samtidig med, at den skal hjælpe med til at skabe overblik over indsatsen i det fredede område i overensstemmelse med fredningsbestemmelserne. Derfor er der indført tre overskrifter under hvert delområde: *Plejemålsætning*, *Plejekrav* og *Plejmuligheder*. Overskrifterne giver et hurtigt overblik over de konkrete målsætninger, krav og muligheder, hvis man ønsker at intensivere plejen.

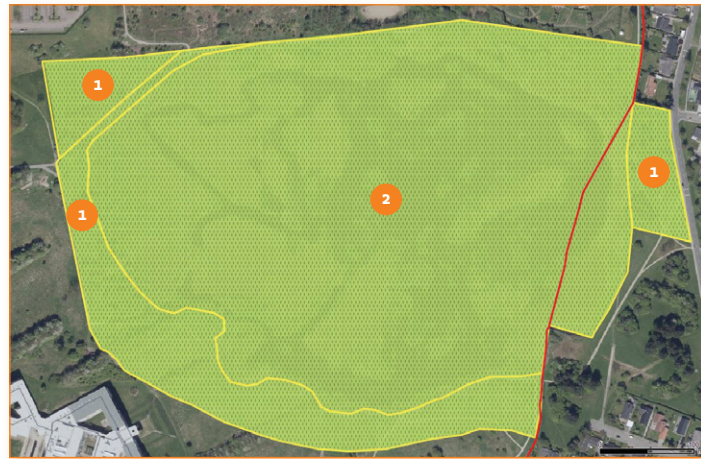
Administrativ status

FREDNING

Sømosens nuværende fredning er fra den 8. august 2005. Naturklagenævnet stadfæstede fredningsafgørelsen den 8. februar 2006. Det fredede areal udgør i alt 23,4 ha.

Området blev oprindeligt fredet ved Overfredningsnævnets kendelse af 8. juni 1951. Fredningen var begrundet i, at området "udgør et område af en, inden for egnen, særpræget og ejendommelig natur". Mosen er fredet, fordi dens naturværdier er af stor betydning for opretholdelse af et alsidigt dyre- og planteliv på Vestegnen, herunder især mosens rige fugleliv. I Sømosen er der desuden gjort væsentlige arkæologiske fund.

Baggrunden for den nye fredning var et ønske om at modernisere fredningskendelsen fra 1951, som ikke gav mulighed for pleje. Siden fredningstidspunktet i 1951 var der sket en væsentlig tilgroning af mosearealerne, som kun kunne modvirkes gennem en ændret fredning, der hjemler mulighed for en målrettet plejeindsats. Med den nye fredning er der skabt mulighed for naturpleje og naturgenopretning i form af bl.a. rydning, afgræsning m.m. Samtidig blev det fredede område udvidet med 3 ha i forhold til den gamle fredning.



Figur 1.
Fredning med grønt, fredningens delområder 1 og 2 med gult og kommunegrænsen mellem Ballerup og Herlev med rødt.

Fredningens formål er:

- * at bevare og forbedre levedygtigheden for plante- og dyrelivet
- * at skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi
- * at skabe bedre indkig over de fredede arealer
- * at sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse

Administrativ status

For hele Sømosen gælder fredningens bestemmelser:

- * Der må ikke foretages terrænændringer og ændringer i de nuværende vegetationsforhold
- * Der må ikke opføres bebyggelse eller etableres andre anlæg, medmindre det sker i henhold til en plejeplan og da for at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller for at opretholde eller forbedre de landskabelige, rekreative og kulturhistoriske værdier
- * Opgravning af vilde planter er ikke tilladt
- * Der må ikke ske træfældning, buskrydning, hegning, jordbearbejdning, tilsåning, deponering eller afbrænding
- * Sejlads er ikke tilladt, medmindre det tillades af plejemyndigheden
- * Ny beplantning skal ske med danske arter af løvtræer og skal være besluttet i en plejeplan
- * Gødskning og anvendelse af sprøjtemidler er ikke tilladt. Fredningsnævnet kan dog dispensere til anvendelse af sprøjtemidler, når det anses for nødvendigt af hensyn til bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo
- * Der kan etableres mindre publikumsfaciliteter
- * Fredningen er ikke til hindrer for, at der ifølge en plejeplan kan etableres naturstier

For delområde 1 gælder desuden følgende fredningsbestemmelser:

- * Området kan fortsat anvendes til offentlige parkformål
- * Der må ikke ske græsslåning mere end 1 gang årligt på matrikel 21c, 21n, og 21o (delområde 1a)
- * Plejemyndigheden kan opsætte et pileflethegn langs fredningsgrænsen

For delområde 2 gælder desuden følgende fredningsbestemmelser:

- * Partier af ældre skovbevoksninger af overvejende birk og el bevares og plejes ved forsigtig plukhugst, hvor særligt karakteristiske, gamle og naturskovsprægede bevoksninger og værdifuld opvækst bevares
- * Fodring af andefugle kan forbydes

Administrativ status

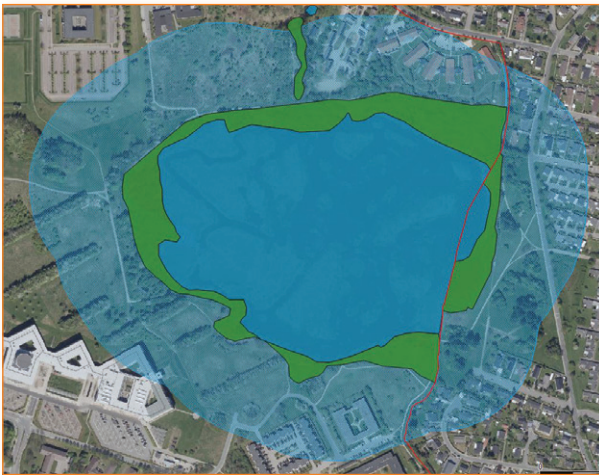
Kommunerne skal for de arealer, der ønskes plejet, udarbejde en plejeplan, der beskriver den naturtilstand, der ønskes opretholdt eller genskabt, samt en beskrivelse af de foranstaltninger, der ønskes gennemført. Plejeindsatsen skal ske efter den udarbejdede plejeplan. Der skal gives grundejere, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening lejlighed til at udtale sig om planen. Uenighed forelægges Fredningsnævnet til afgørelse.

Naturplejen skal sikre, at fredningens formål kan gennemføres. Ballerup og Herlev kommuner er pleje- og tilsynsmyndigheder for de arealer, der ligger i hver af de respektive kommuner. Plejemyndigheden kan i

henhold til denne plejeplan foretage tilstandsændringer og andre foranstaltninger, der skønnes egnet til at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller findes hensigtsmæssige for at opretholde eller forbedre de landskabelige, rekreative og kulturhistoriske værdier. Plejen kan gennemføres med ejers eller brugers samtykke eller efter tilladelse fra Fredningsnævnet. Plejen skal udføres, så det ikke medfører udgifter, gener eller tab for ejer eller bruger.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning og regulering af offentlighedens adgang til dele af det fredede område.

NATURBESKYTTELSE



Figur 2.
Søbeskyttelseslinje 150 m (blå, transparent) og naturbeskyttelse (grøn og blå).
Kommunegrænse med rød.

Størstedelen af Sømosens fredede areal er beskyttet natur jf. naturbeskyttelseslovens § 3 - det meste som sø og en mindre del som mose. Der må ikke foretages tilstandsændrende indgreb i den beskyttede natur uden dispensation fra myndigheden. Dog kan tiltag i medfør af fredningens bestemmelser udføres uden dispensation.

Sømosen har et vandspejl på over 3 ha og har derfor en 150 m søbeskyttelseslinje i medfør af Naturbeskyttelseslovens § 16. Det betyder, at der ikke må placeres bebyggelse, ændres i terrænet, foretage beplantning eller lignende inden for denne linje uden dispensation fra myndigheden. Dog kan tiltag i medfør af fredningens bestemmelser udføres uden dispensation.

Sømosen er levested for beskyttede arter. Området er undersøgt for padder opført på EF-habitatdirektivets bilag IV i 2018. Resultaterne viser, at der er spidssnudet frø inden for fredningen, og dens levesteder er beskyttede. Der er ikke undersøgt systematisk for yderligere bilag IV-arter, men flagermus fouragerer også i området, men vurderes ikke at raste eller overvintre.

Administrativ status

MILJØLOVGIVNING OG REGNVANDBASSIN

Sømosen fungerer som regnvandsbassin til forsinkelse af overfladevand fra veje og bebyggede arealer. Sømosen er optaget i Ballerup og Herlev kommuners spildevandsplaner som regnvandsbassin. Regnvandsbassinet og driften heraf tilhører forsyningselskaberne Novafos og HOFOR, mens Ballerup og Herlev kommuner er grundejere for Sømosen.

Da Sømosen har status af regnvandsbassin, er mosen omfattet af miljøbeskyttelseslovens bestemmelser for spildevandsanlæg. Mosen er ikke omfattet af vandløbslovens bestemmelser, og mosen er ikke omfattet af målsætningerne i statens vandområdeplaner for 2015-2021.

Sømosen afleder til Sømose Å, som har status af vandløb og recipient. Afledning fra mosen til åen kræver derfor tilladelse efter miljøbeskyttelseslovens § 28.

Sømosen var tidligere omfattet af en række landvæsenskommissionskendelser fra 1969-82, som fastlagde mosens funktion som regnvandsbassin. Kendelserne beskrev blandt andet mosens vandstand, volumen og flodemål. Oplandet, udledningerne og mosen har dog ændret sig væsentligt siden kendelsernes vedtagelse. Kendelserne blev aflyst af Ballerup og Herlev kommuner i 2016 i forbindelse med arbejdet med Harrestrup Å kapacitetsprojektet. Efter kendelsernes aflysning er Sømosen omfattet af gældende regler på miljø- og naturområdet.



Geologi og landskab

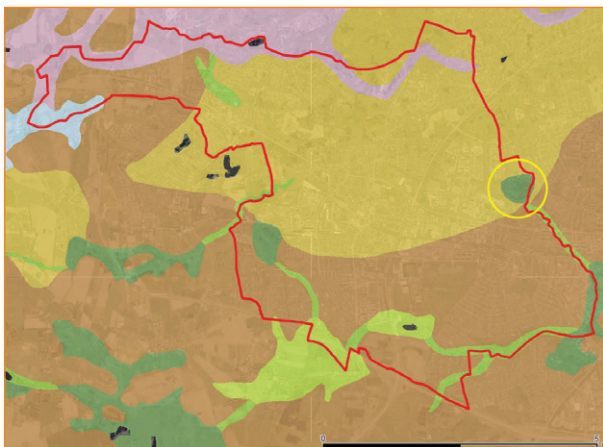
Sømosen er en lavningsmose, som blev dannet for 10-15.000 år siden. Området afvandes via Sømose Å, der løber ud i Harrestrup Å, som igen løber ud i Køge Bugt ved Kalveboderne.

Sømosen ligger på kanten af dødislandskab mod nord, bundmoræneflade mod syd og med afløb gennem søaflejringer mod sydøst. Landskabsformerne i området er præget af det såkaldte dødisrelief, som er dannet under slutningen af sidste istid. Området har været dækket af gletsjeris, der ikke længere har haft forbindelse med hovedgletsjeren, deraf navnet dødis. Under afsmeltning er der skabt et småbakket landskab med varierende jordbund og mange afløbsløse lavninger, søer og moser.

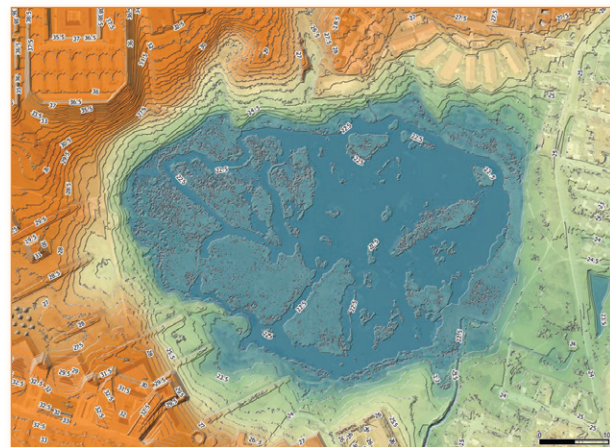
Terrænet omkring mosen hæver sig op til omkring kote 35, mens selve mosen ligger under kote 25.

Vandoverfladen er blevet målt til kote 22,4 i den Danske Højdemodel. Landskabet omkring Sømosen varierer mellem stærkt stigende mod nord og sydvest, jævnt stigende mod syd og svagt stigende/udfladende mod øst.

Sømosen består af holme og småøer samt en hel del rørskov. Mosen er ret lavvandet. I 2009 blev hele mosen opmålt, og størstedelen var lavere end 1 meter - enkelte steder op til 2 meters dybde. Bemærk at de opgravede områder langs bredden er de dybeste steder i Sømosen. I mosens centrale vanddækkede dele forekommer om sommeren øer af blotlagte mudderbanks.



Figur 3.
Sømosens placering i den regionale landskabsmorfologi. Sømosen markeret med hvid ring på kanten af bundmoræneflade (brun) mod syd, dødislandskab (gul) mod nord og søaflejringer (lys grøn).



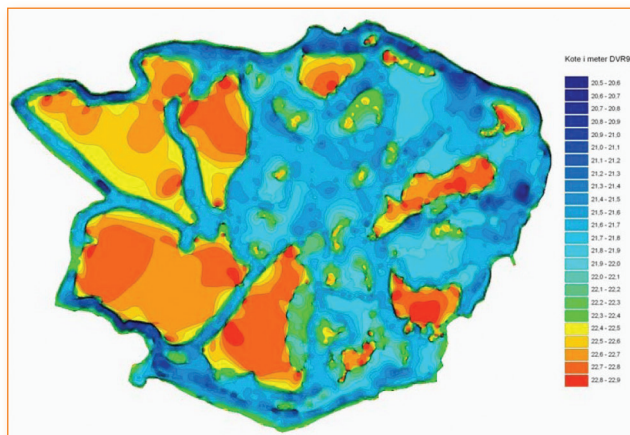
Figur 4.
Højdekurver ved Sømosen. Data stammer fra seneste version af Danmarks Højdemodel/terræn. Modellen viser terrænets overflade i intervaller af 0,5 meter uden træer og bygninger. Vandoverfladen er blevet målt til kote 22,4 (DVR90).

Geologi og landskab

I mosens centrale vanddækkede dele forekommer øer af blotlagte mudderbanker om sommeren. Mudderbankernes sammenhæng med variationer i Sømosens vandstand er ikke nærmere undersøgt. Bankerne skyldes derfor muligvis, at søbunden visse steder hæver sig om sommeren, sandsynligvis pga. gasser i søbunden.

Der har tidligere foregået en del tørvegravning i mosen.

I 1987-91 blev der via Ballerup Kommune foretaget omfattende naturgenopretning af den tilgroede mose, hvor der blev genskabt store åbne vandflader samt øer og holme ved opgravning. I 2016 blev bredbevoksningen udtyndet flere steder i den sydlige del af Sømosen for at sikre indkig til vandfladen og for at forbedre mulighederne for lyselskende arter.



Figur 5. Opmåling fra 2009. Gule og røde nuancer er over vandspejl, grønne og blå er under vandspejl, Orbicon.



Figur 6. Foto fra den sydlige bred af Sømosen med område, der er udtyndet i 2016.

Arkæologi og kulturhistorie

Sømosen er en af de omkring 25 kendte offermoser i Danmark. Her er gjort en del fund:

- * I 1871 blev der fundet 7 spydspidser fra yngre romertid (Romersk jernalder)
- * Ved tørvegravning blev der 27. april 1943 fundet mange forarbejdede træsager fra Danmarks oldtid midt i mosen
- * Fra ældre stenalder er der fundet flækker, tværpile og en konisk flækkeblok
- * Der er gjort et udateret enkeltfund af en fragmenteret hvæssesten fra Danmarks oldtid
- * Ved udgravning 20. april 1968 blev der fundet "Pyntesøm" af forgyldt bronze med vikingetidsornamentik syd for mosen
- * Syd for mosen er der gjort fund fra tragtbægerkultur; et bopladsområde fra tidlig yngre stenalder, bl.a. med tyndnakkede økser, skiveøkser og skiveskrabere

Et areal på ca. 10 ha ved Sømosen blev systematisk prøvegravet i 2004. I alt registreredes 64 anlæg, 51 gruber og 13 stolpelignende nedgravninger. Kun ét lille sodet anlæg indeholdt genstande i form af et knust lerkar og stumper af hvidbrændte knogler - formentlig en brandgrav fra yngre bronzealder eller ældre jernalder. Området viste sig at være særdeles nedpløjet og fyldt med mange opfyldte vandhuller og lavninger. Det kan forklare at kun ét anlæg ud af de 64 indeholdt genstande.

En del oldsager kan være gået tabt i forbindelse med den tørvegravning eller naturgenopretning, som er

foregået i Sømosen. Det kan heller ikke udelukkes, at de nærliggende byggerier eller regulering af Sømosen Å kan have været med til at ændre på vandstanden i mosen og dermed have medvirket til at ødelægge eventuelle fund ved at nedbryde de beskyttende tørvelag.

Det kan ikke udelukkes, at der fortsat ligger oldsager i Sømosen. Oldsagernes bevarelse er afhængig af oprettholdelse af de vandmættede beskyttende tørvelag og anaerobe forhold, som oldsagerne har ligget beskyttet af. Ud fra arkæologiske interesser er det derfor vigtigt at sikre en tilstrækkelig stabil høj vandstand i mosen.

Biologi

Sømosen er en lavandet næringsrig sø omgivet af moseprægede arealer. Sømosen ligger isoleret fra andre naturområder, men der er en vis økologisk forbindelse mod nord dels til Hjortespringkilen via de grønne parkprægede områder langs Registerstien og Datastien dels til region Hovedstadens ubebyggede naturgrund mod nord. Mod syd er der, via den delvis rørslatte Sømose Å, en forbindelse til Harrestrup Å.



FUGLE

Skovbevoksningen omkring søen og især de mere tætte buskadser langs søbredden er levested for en række fuglearter. Det drejer sig primært om fugle knyttet til skove og haver. Det er dog især de fugle, der er knyttet til selve søen og som yngler på de uforstyrrede øer, der påkalder sig opmærksomhed. Forår og efterår raster desuden en række trækgæster i Sømosen, ligesom et mindre antal fugle overvintrer i området, især i milde vintre.

Der er ikke foretaget systematiske optællinger af Sømosens fuglebestande, og nedenstående oplysninger er derfor sammenstillet på baggrund af indberetninger til DOF-basen i perioden 2009-2017 (DOFbasen.dk, 2018). Blandt andet findes:

Lappedykkere

Tre arter af lappedykkere har ynglet mere eller mindre regelmæssigt i mosen i de senere år: Lille lappedykker, toppet lappedykker og gråstrubet lappedykker. Sorthalset lappedykker var i en årrække indtil ca. 2006 en ret regelmæssig ynglefugl i Sømosen. Men den er ikke

registreret i mosen i perioden 2009-2017. Arten er en fåtallig og lokal ynglefugl i Danmark med omkring 250 par (DOF.dk, 2018). Sorthalset lappedykker yngler normalt i tilknytning til hættemågekolonier. Artens forsvinden kan derfor skyldes, at antallet af ynglende hættemåger i Sømosen er faldet meget i de seneste år.

Svaner og gæs

Knopsvanen yngler regelmæssigt i Sømosen. De fleste år med et enkelt par, men i 2010 var der to par med ynglesucces.

I lighed med en række andre sø- og moseområder i det meste af Danmark er Sømosen i dag yngleplads for en stor bestand af grågæs. Gæssene yngler hovedsageligt på mosens øer, men de voksne gæs med deres gæslinger optræder derefter overalt i området og ses ofte fouragere på området's plæner. Således er der registreret op til 250 fugle (både voksne og unger) i området i juni 2017, og på baggrund heraf skal bestanden formentlig tælles i snesevis af ynglepar.

Ænder

Gråanden yngler med adskillige par i mosen, således er der set op til fire ungeførende hunner samtidig, og bestanden tæller formentlig mindst ti par. Rederne anbringes primært på øerne, hvor ræve og andre rovdyr ikke har adgang.

Enkelte par af trolldand og taffeland yngler også i mosen de fleste år, idet der er registreret ungeførende hunner flere af årene. Især taffeland er efterhånden en fåtallig ynglefugl i Danmark, hvis samlede bestand tæller i omegnen af 300 par (DOF.dk, 2018) og er i tilbagegang.

Skeand er registreret ynglende i mosen i 2009 og 2010, men ikke siden. Derudover er knarand i flere af årene observeret under omstændigheder, der indikerer yngleforsøg. Skeand og knarand yngler med ca. 800 og 500 par i Danmark (DOF.dk, 2018).

Sømosen udgør ikke nogen vigtig rasteplass for ænder på træk. De største antal for de hyppigste arter er således følgende: Krikand (82), gråand (100), skeand (22), taffeland (15) og trolldand (24).

Vandhøns

Både grønbenet rørhøne og blishøne yngler i mosen med flere par. Det samme må formodes at gøre sig gældende for vandrikse. Arten er dog svær at registrere som sikkert ynglende grundet dens skjulte levevis, men er registreret i alle årene med helt op til fem territoriehævdende individer. Alle tre arter er almindelige i Danmark.

Vadefugle

Sømosen huser en lille ynglebestand af vibe (under 5 par). Desuden har der i de fleste år været et enkelt territoriehævdende par af lille præstekrave, dog uden at sikre beviser for at ynglesucces er noteret.

Ligesom det gør sig gældende for andefugle, så er Sømosen heller ikke nogen vigtig rasteplass for vadefugle på træk. De eneste arter, der er registreret i tocifrede antal, er vibe (største flok på 100 fugle) og dobbeltbekkasin (største flok på 16 fugle).

Måger

Sømosen rummede i en årrække en hættemågekoloni med flere hundrede ynglepar. Imidlertid decimeredes koloniens størrelse markant siden årtusindskiftet, og 2006 var sandsynligvis sidste år med over 100 ynglepar i mosen. I 2009 blev der højst observeret 50 hættemåger i april, og der blev slet ikke iagttaget sikre tegn på, at arten ynglede i mosen i dette år. Siden da er der i f.eks. april 2014 registreret op til 455 ynglefugle i mosen, men der er i ingen af årene i perioden 2009-2017 registreret mere end ca. 30 udflyjende unger, hvilket vidner om, at ynglebestanden stadig ligger på et meget lavt niveau.

Tilbagegangen for ynglebestanden af hættemågen i Sømosen er ikke enestående for denne lokalitet men udtryk for en generel tilbagegang for arten på landsplan. For eksempel er bestanden i den nærliggende Utterslev Mose faldet fra over 20.000 par sidst i 1970'erne til under 2.000 par de seneste år. Årsagen til tilbagegangen er ikke fuldt forstået, men skyldes formentlig en kombination af en lang række forhold, hvor reduceret fødeudbud i yngletiden menes at være en af de vigtige.

Biologi

Terner

Igennem alle årene er enkelte fjordterner observeret regelmæssigt i sommerperioden. Flere af fuglene er angivet som voksne fugle med føde i næbbet. Der er dog ingen angivelser af decideret yngleaktivitet i selve Sømosen, hvorfor de registrerede fugle må betragtes som værende gæstende fugle fra nærliggende ynglepladser, f.eks. Utterslev Mose.

Rovterne er registreret med stigende hyppighed i mosen, og er især i 2015, 2016 og 2017 observeret op til flere gange hvert år i perioden ultimo april til august. Artens tiltagende hyppighed i mosen skal ses i lyset af etableringen af en ynglekoloni på Saltholm, hvor fra fugle i forbindelse med fouragering frekventerer diverse moser og søer i Storkøbenhavn.

Spurvefugle

En række almindelige og vidt udbredte spurvefugle knyttet til den tætte vegetation omkring vådområder yngler i Sømosen. Det drejer sig bl.a. om nattergal, torsanger, havesanger, kærsanger, rørsanger, løvsanger og rørspurv.

Sivsanger, som tidligere var meget almindelig i visse af moserne i Storkøbenhavn, er højst registreret med en syngende fugl i alle årene bortset fra 2009 og 2011. Græshoppesanger, hvis sang minder om en græshoppe (deraf navnet) er registreret med en enkelt syngende fugl i både 2013 og 2014. Arten er i visse andre moser væsentlig mere almindelig.

Skægmejse, som er en lokalt udbredt men visse steder ret almindelig ynglefugl, yngler lidt overraskende tilsyneladende ikke i Sømosen. Arten er truffet i alle årene bortset fra 2010, 2011 og 2012, men ikke i artens yngleperiode. Skægmejse er tilknyttet områder med tagrør.

Pungmejse er en sjælden dansk ynglefugl, hvis bestand gennem de sidste 25 år er dalet kraftigt. Artens samlede danske bestand tæller formentlig under 50 par og måske så få som 20 par (Atlas III, 2018). Arten var tidligere en ret regelmæssig ynglefugl i Sømosen, men er i perioden 2009-2017 kun truffet i årene 2012, 2013 og 2015. I 2013 blev to fugle dog set samle redemateriale, og arten blev hørt synge. Således har der med stor sikkerhed været tale om et yngleforsøg dette år. Arten overses let, hvis den har placeret reden væk fra offentligt tilgængelige stier.

Sjældne og tilfældige gæster

En række sjældnere arter er truffet tilfældigt i Sømosen i perioden 2009-2017. Sølvhejre, sort glente, steppe-høg, stor korsnæb og hortulan er alle registreret trækkende hen over Sømosen enkelte gange.

I juli 2015 blev en rørdrum registreret flyvende rundt i mosen. Arten må betragtes som en potentiel ynglefugl i mosen. Det samme gør sig gældende for sorthovedet måge, som i april 2017 blev registreret med to fugle, der overfløj hættemåge-kolonien. Mest sandsynligt drejer det sig om fugle fra Utterslev Mose, hvor arten har ynglet eller gjort yngleforsøg flere gange siden 2010.

Ultimo september 2016 blev en hvidbrynet løvsanger registreret i mosen. Arten er sjælden trækgæst fra Sibirien og ses regelmæssigt i Europa hvert år.

FISK

Inden de store kanaler i mosen blev gravet i slutningen af 1980'erne var området helt uden fiskeliv. Kendskabet til fiskebestanden er begrænset, men det forventes, at der i de åbne partier i Sømmosen er en varieret fiskebestand typisk for lignende moser.

PATTEDYR

Kendskabet til mosens pattedyrfauna er begrænset, men det må formodes, at hovedparten af de arter, der normalt træffes ved bynære vådområder og skovbevoksninger også forekommer i Sømmosen. Det være sig ræv, hare, egern, rådyr, m.fl.

PADDER

Sømmosen er et komplekst sø- og moseområde med mange potentielle muligheder for, at frøer kan lægge æg både i rørskov ude i mosen og i mosens rand. Mosens åbne vandflader er fiskerige og ikke egnede som yngleområde for padder.

I 2018 blev der gennemført en undersøgelse af paddeforekomster inden for fredningen og i vandhullerne i umiddelbar nærhed. Der er fundet spidssnudet frø, butsnudet frø og skrubbtudse i rørsumpene ude i mosen, som formodes at være det primære ynglested. Der er ikke fundet æg langs søbredderne, i søen eller i tre mindre vandhuller uden for mosens afgrænsning.



Der blev ikke fundet stor eller lille vandsalamander, og det vurderes tvivlsomt, at stor vandsalamander findes i området. Der blev heller ikke fundet grøn frø.

Uden for fredningen er der i et vandhul ca. 300 meter nord for Sømmosen fundet lille vandsalamander og både butsnudet og spidssnudet frø. Mod syd er der i to mindre vandhuller fundet henholdsvis ynglende skrubbtudse og lille vandsalamander.



Biologi

PLANTER

Mosen består af en mosaik af biotoper og er således ganske artsrig, men mest med almindelige arter typiske for tilgroede og næringsrige naturtyper. Dette skyldes tilgroning af de tidligere mere diverse kær- og engpartier, især i den nordlige del af mosen. Det meget intensive fugleliv medfører også eutrofiering af vandet og kraftig afgræsning af bredvegetationen. Der har tidligere været mindre områder med hængesæk nordvest i mosen. De har ikke kunne genfindes.

Sømosen er en tidligere lokalitet for den ekstremt sjældne skærmpolte foldfrø. Den er imidlertid for længst forsvundet og findes nu i Danmark kun sparsomt to steder i Nordsjælland. Foldfrø er kendt frem til 1950'erne, men er endegyldigt forsvundet i forbindelse med opgravningen i Sømosen i 1987-91.

Den ikke helt almindelige tykakset star danner store bevoksninger, især mod nordøst i mosen, hvor den lokalt nærmest udgør en del af rørsumpen.

I den sydvestlige del af mosen har der tidligere (sidst fundet i 2004) vokset orkidéen kødfarvet gøgeurt, og i 2010 fandt Ballerup Kommune den forholdsvis almindelige orkidé skov-hullæbe i det vestlige område.

Der er ikke umiddelbart nogen vandplanter i søområderne. I amtets undersøgelse i 1996 fandtes tornfrøet hornblad i store mængder i søen. Det kunne tyde på, at vandkvaliteten er blevet forringet siden da. Samtidig kan den løse tørvebund vanskeliggøre væksten af undervandsplanter, fordi sigtddybden er lav, og planterne ikke kan få ordentligt rodfæste i den løse bund.

I den vestlige kant af Sømosen ses i bevoksningen også indslag af havearter som syren og frugttræer. De stammer fra landhuse og haver, der lå her langs den tidligere Lautrupvej.



INVASIVE ARTER

Kæmpe-bjørneklo bekæmpes på de kommunale arealer omkring mosen. Der er vedtaget indsatsplaner for bekæmpelsen i både Ballerup og Herlev kommuner. Bjørneklo bekæmpes med slåning, skærmpolning, rodstikning eller anden mekanisk bekæmpelse.

Derudover findes kæmpe-balsamin, vild pastinak, mangebladet lupin og canadisk gyldenris, som ikke er blevet bekæmpet. Desuden trives iberisk skovsnegl i parkområderne. Mink undsluppet fangenskab har været observeret men er formentlig udryddet igen.

SAMMENHÆNG MED NÆROMRÅDET

Sømosen indgår som kerneområde i et grønt netværk. Fra Sømosen i syd løber et grønt bælte omkring Datastien mod nordøst til Hjortespringkilen. Bæltet giver mulighed for spredning af arter til og fra Sømosen. Mod nord ligger Region Hovedstadens grund. Den er ubebygget og henligger i brak. Her har fugle, pattedyr og andre artsgrupper fra Sømosen mulighed for fouragere og sprede sig. I den nordligste ende af grunden ligger et vandhul (sø nr. 711), som har stor betydning for bestanden af padder i området. Det er derfor vigtigt, at der fortsat er forbindelse til Sømosen fra dette vandhul. Mod syd har Sømosen udløb til Sømose Å.

Åen er meget smal og er omgivet af et smalt bevokset bælte, der strækker sig ned til Hanevadbassinet og videre til Harrestrup Å. Sømose Å og dens omgivende bevoksning fungerer som spredningskorridor.

Arealerne omkring Sømosen er vigtige levesteder, når bl.a. padder spreder sig fra ynglestederne i juni-juli måned. Her finder de føde i det langhårede græs og vinterophold nedgravet i jorden eller under rødder. Desuden bruger Sømosenes gæs arealerne til fødesøgning.



Figur 7.
Sømosenes økologiske sammenhæng med nærområdet.

Vandkvalitet

Overskud af fosfor og kvælstof fremmer mosens tilgroning med rørskov, øger algeopblomstringen i søen og begrænser udbredelsen af undervandsplanter. Derfor er det vigtigt at have fokus på næringsstoffer og vandkvalitet, så plante- og dyreliv kan trives i mosen.

Ballerup og Herlev kommuner foretog i februar og marts 2018 målinger af vandkvaliteten i Sømosen.

FOSFOR

Fosfor er god indikator for vandkvaliteten i søer.

Total-fosforindholdet i søvandet blev i 2018 målt til 0,077 mg/l. I 2009 blev total-fosforindholdet målt til 0,08 – 0,11 mg/l. Normalen for en lavvandet sø som Sømosen vurderes at være 0,04 – 0,08 mg/l, mens en sø god økologisk tilstand vurderes at have et indhold på mindre end 0,05 mg/l. Mosen vurderes derfor at være let næringsstofbelastet svarende til moderat økologisk tilstand.

Primære kilder til fosfor vurderes at være regnvands-tilløbene til mosen, da vej- og overfladevand normalt indeholder fosfor. Indholdet i det tilledte vand i målingerne 2009 varierede mellem 0,05 – 0,5 mg/l fosfor afhængigt af måletidspunktet i forhold til nedbør.

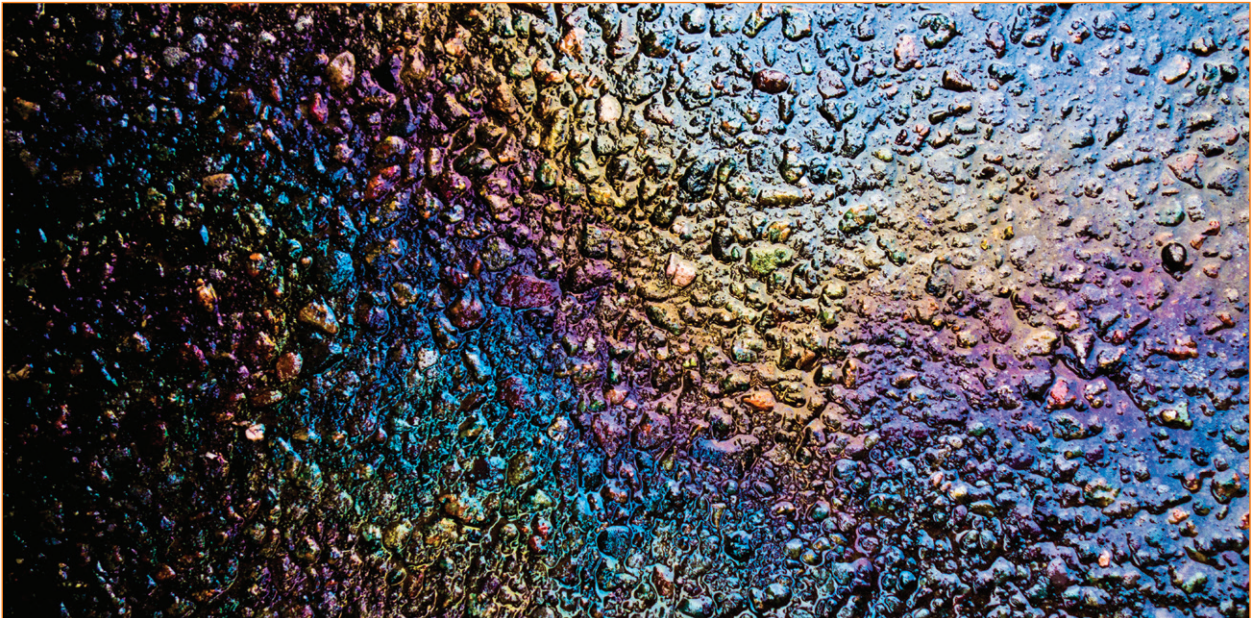
Fosfor er ofte partikelbundet, og udledt fosfor til mosen vil derfor ophobes i bundmaterialet, især nær tilløbene. Fra bundsedimentet frigives fosfor langsomt til søvandet længe efter, at tilledninger er ophørt. Fosfor-indholdet i mosens bundsediment blev i 2018 målt til 3700 mg/kg tørstof (0-5 cm dybde), 2000 mg/kg tørstof (5-10 cm dybde) og 1400 mg/kg tørstof (10-20 cm dybde).

Fosfor-udledningen til mosen vil kunne reduceres væsentligt ved at sørge for sedimentation af partikler fra regnvandet, inden det ledes i mosen. Sedimentation kan f.eks. ske i forbassiner, hvorfra sediment med mellemrum kan oprensnes. Beplantede bassiner, vådområder og rørskov kan omsætte en god del af fosforen afhængigt af størrelse og udformning.

KVÆLSTOF

Mængden af kvælstof er faldet. Total-kvælstof i søvandet blev i 2018 målt til 0,93 mg/l. I 2009 blev total-kvælstof målt til 1,4 – 2,6 mg/l. Normalen for en sø som Sømosen vurderes at være 0,7 – 1,0 mg/l. Også her vurderes regnvands-tilløbene at være kilde med målte værdier i 2009 på 1,0 – 7,5 mg/l.

Vandkvalitet



MILJØFREMMEDE STOFFER

Vejvand indeholder olierester og metaller. Sømosen blev i 2009 undersøgt for disse stoffer.

Søvandets indhold af olierester var meget lavt, mens indholdet i det tilledte vand var højt, særligt i tilløbet ved Grønsvinget. Sømosen vurderes derfor af have god kapacitet for biologisk nedbrydning af olie. Olierester vil dog ophobes i bundsedimentet. Bundsedimentet er ikke undersøgt for olie, men der må forventes aflejret olierester omkring tilløbene.

Søvandets indhold af metallerne zink, nikkel, chrom, bly, cadmium var lavt, mens indholdet i det tilledte vand var højt. Bundsedimentet er ikke undersøgt for metaller, men der må forventes aflejret metaller omkring tilløbene.

Salt blev også målt i søvandet til 119 mg Cl/l i vinterperioden, mens indholdet i det tilledte vand var op til 735 mg/l. Salt kan give problemer for vandkvaliteten og påvirke dyre- og plantelivet.

Olierester og metaller vil ligesom næringsstoffer kunne reduceres væsentligt ved etablering af forbassiner, vådområder og rørskov på tilløbene, som omtalt under fosfor. Det er derimod vanskeligt at gøre særligt meget ved vejsalt, da nuværende alternativer til saltning er dyre og bidrager med næringsbelastning af vandmiljøet i stedet.

Regnvandshåndtering

Sømosen tilledes regnvand fra oplandets veje og befæstede overflader i Ballerup og Herlev kommuner og fungerer som forsinkelsesbassin, jf. afsnittet "Administrativ status".

REGNVANDSTILLØB

Der er følgende tilløb af regnvand m.m. samt afløb fra Sømosen:

	Tilløb/afløb	Ejer	Areal	Vandmængder	Regulering
A	Regnvandstilløb	HOFOR	(57 red. ha.)	(307.000 m ³ /år)	Regnvandsbassin
B	Regnvandstilløb	Novafos			
C	Spildevand nødoverløb	Novafos			
D	Regnvandstilløb	Privat			
E	Regnvandstilløb	Novafos			
F	Rørlagt vandløb/dræn	Flere grundejere			
4300000	Regnvandstilløb (til Sømosen/Sømose Å)	HOFOR	40 red. ha.	192.000 m ³ /år	MBL § 28 udledningstilladelse (mangler)
U1.13	Afløb fra Sømosen til Sømose Å	Novafos/HOFOR	57 red. ha.	307.000 m ³ /år	MBL § 28 udledningstilladelse (mangler)
G	Afløb fra Sømosen til Sømose Å	Novafos/HOFOR			
			97 red. ha.	499.000 m³/år	

Tabel 1. Tilløb (gule) og afløb (blå) fra Sømosen.

Regnvandstilløb 4300000 sker til Sømose Å, station 0, men ved alle større regnhændelser løber vandet også til mosen/regnvandsbassinet gennem tagrørsbræmmen pga. begrænset kapacitet i åen.

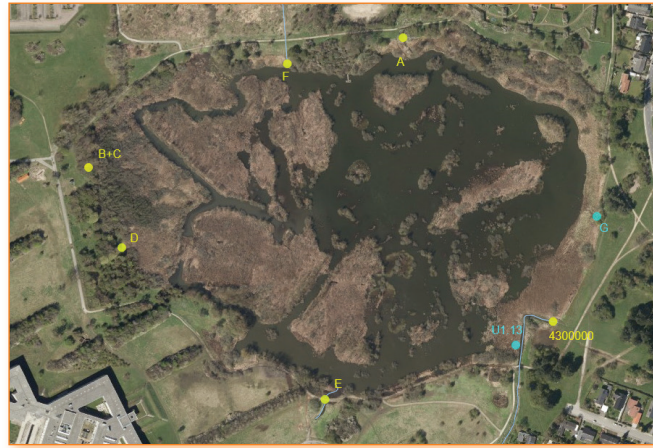
De fleste af regnvandstilløbene er forsynet med olieudskillere. Der sker ikke anden rensning af regnvandet inden tilløb. Olieudskillere har generelt ringe rensningseffekt på vandet. Olieudskilleren på tilløb 4300000 er konstateret dårligt fungerende. Regnvands-

tilløbenes påvirkning af Sømosens vandmiljø er beskrevet i afsnittet "Vandkvalitet".

Vest for Sømosen ligger et pumpehus, der viderepumper spildevand i spildevandskloaksystemet. Der sker normalt ikke tilledning herfra til Sømosen, men der er dog ved strømsvigt et nødoverløb til mosen (C). Pumpehuset pumper også regnvand fra regnvandsledninger til Sømosen (B).

Regnvandshåndtering

Der har tidligere eksisteret flere grøftesystemer med afledning til Sømosen fra området nord for mosen. Et af disse eksisterer stadig og afleder dræn- og overfladevand fra haveforeningerne ved Gammel Klausdalsbrovej til Sømosen (F).



Figur 8.
Sømosen – tilløb og afløb (hhv. gul og blå).

REGNVANDSFORSINKELSE

Sømosen tilledes regnvand fra et samlet areal på op til 97 reducerede hektar svarende til en beregnet gennemsnitlig vandmængde på op til 499.000 m³/år, jf. tabel 1. Der er i mosen ikke etableret fysiske anlæg eller foretaget regulering i forbindelse med anvendelsen til forsinkelse af regnvand. Mosen anvendes til forsinkelse som naturligt åbent vådområde.

I landvæsenskommissionskendelser af 1969-82 blev beskrevet, at Sømosen skulle kunne forsinke et volumen på 24.000 m³ regnvand. Det svarede til en vandstandsstigning på 15-20 cm hvert andet år, hvilket blev beskrevet som den observerede naturligt forekommende variation inden regnvandstilløbnes etablering. Mosens normalvandspejl var beskrevet til kote 22,03, som steg til 22,35 hvert andet år og til et flodemål på 22,43 m hvert 15. år. Tilledningerne og mosen har ændret sig siden kendelserne. Kendelserne blev afløst i 2016, jf. afsnittet "Administrativ status".

Mosens vandstand blev fulgt i perioden 2009-2011, hvor den blev konstateret til gennemsnitlig kote 22,38. I den seneste version af Danmarks Højdemodel er vandfladen målt til kote 22,4.

Mosens vandstand er til trods for tilledningerne forholdsvis stabil pga. det store areal og volumen. Ved større regnhændelser og i våde perioder kan vandstanden i mosen dog stige betragteligt og bl.a. oversvømme stien på mosens sydside. Større udsving i vandstanden kan også påvirke mosens dyreliv negativt i ynglesæsonen, hvor vandfugles reder og æg/yngel kan blive ødelægt. Padder kan også blive påvirket, hvis fisk får adgang til æg og yngel, eller hvis yngel bliver fanget uden for vandarealer, når vandstanden igen falder. Der skal ved anvendelse til regnvandsforsinkelse være opmærksomhed på, at større udsving i mosens vandstand ikke sker oftere, end mosens natur kan holde til.

Regnvandshåndtering

HARRESTRUP Å KAPACITETSPLAN OG YDERLIGERE FORSINKELSESKAPACITET

Klimaforandringer med mere ekstremregn forventes at medføre større tilløbninger af regnvand til mosen end tidligere. De større regnhændelser giver samtidig mere opmærksomhed på netop natur- og vådområder som Sømosen som mulighed for en bæredygtig måde for afledning af regnvand, hvor regnvandet samtidig kan være en ressource for den våde natur.

I oplandet omkring Harrestrup Å-systemet samarbejder de 10 kommuner og deres spildevandsforsyninger om tilpasning af å-systemet, så det kan håndtere en 100-års regnhændelse. Det er beregnet, at der bl.a. er behov for volumen til magasinering af yderligere 3,6 mio. m³ vand i å-systemet. Noget af denne volumen

planlægges etableret i Sømosen ved udbygning af mosens forsinkelseskapacitet. Der vil i den forbindelse bl.a. skulle etableres et dige i form af en hævet sti ved Sømosen til beskyttelse af omkringliggende bygninger. Projektet vil skulle etableres i respekt for mosens naturværdier og landskab. Der er i denne plejeplan ikke taget stilling til eller givet tilladelse til projektet. Projektet forventes først relevant om 15-20 år, og vil til den tid skulle følge de normale regler for tilladelser i fredede naturområder. Projektet vil skulle udføres i overensstemmelse med fredningsformålene og naturværdierne.

AFLØB FRA SØMOSEN

Sømosen afleder til Sømose Å i det sydøstlige hjørne af mosen. Vandet løber fra mosen ud via rørskovsbræmmen til den lavereliggende Sømose Å. Rørskoven bevirker, at vandets afledning til åen løber/siver diffust og forsinket, hvilket bevirker, at åen stort set altid er vandførende og ikke løber tør.

I kanten af mosens østlige del er der desuden etableret et alternativt afløb fra mosen til en nedlagt vandforsyningsledning (G) og videre til Sømose Å. Afløbet er en afløbsbrønd, som er i funktion når vandstanden overstiger ca. kote 22,35. Vandet ledes til Sømose Å ved Knapholm, ca. 2,2 km syd for Sømosen. Det alternative afløb forventes nedlagt, da den nedlagte vandforsy-

ningsledning ligger uhensigtsmæssigt under bebyggelser, ikke vedligeholdes og by pass'er mosens forsinkelsesfunktion. Afledning vil så ske udelukkende fra mosen til Sømose Å via tagrørsbræmmen (U1.13).

Fra Sømose Å løber vandet til Harrestrup Å-systemet, der udmunder i Køge Bugt ved Kalveboderne.

Afledning fra mosen til Sømose Å kræver jf. mosens status som regnvandsbassin tilladelse efter miljøbeskyttelsesloven. Da der pt. ikke er udledningstilladelser til de to udløb, skal disse udarbejdes efter gældende regler. Det alternative afløb til den nedlagte vandforsyningsledning forventes lukket.

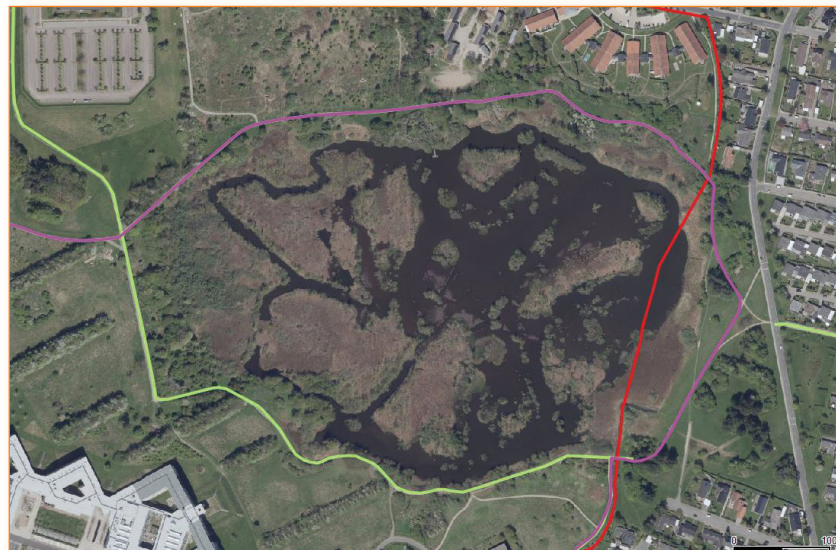
Rekreativ udnyttelse

Der er relativt tæt bebygget omkring Sømosen, og mosens beliggenhed giver derfor rigtig mange mennesker mulighed for en naturoplevelse. Der er stier hele vejen rundt om mosen, og mosen er meget intensivt benyttet af det lokale friluftsliv til bl.a. gåture med eller uden hund, løbeture, udflugter fra områdets skoler, dag- og specialinstitutioner m.m. En del benytter områdets stier til transport på cykel til og fra arbejde. Stinettet er også en del af rutestinet, både det lokale (Sct. Jacobsruten) og det regionale (cykelrute 65). I forbindelse med plejeplan 2012-2017 blev der efter fredningskendelsen etableret en ny sti syd om mosen, da den eksisterende sti ofte var oversvømmet.

Det rige fugleliv i Sømosen tiltrækker mange fugleinteresserede. Der findes et fugletårn ved mosens sydlige bred, ligesom der på mosens nordlige bred ligger en bro, som også giver en god oplevelse af Sømosens natur.

Ballerup Kommune har opsat en infotavle og lavet en folder, der fortæller mere om dyre- og plantelivet i Sømosen.

Sejlads på søen er ikke tilladt, undtagen i forbindelse med naturpleje og efter plejemyndighedens tilladelse. Søen er ikke egnet til skøjteløb pga. de mange tagrør, mudderbanker og døde grene, der stikker op over vandoverfladen. Vest for det fredede område har Ballerup Kommune bygget to sheltere med tilhørende bålplads, og lokale kræfter har fået etableret en naturlegeplads med madpakkehytte.



Figur 9.

Luftfoto 2018 med kommunal stier (grøn) og Sct. Jacobsruten (lilla). Kommunegrænse med rød.

PLEJEN

Herunder præsenteres de overordnede plejeformål, og det fredede område opdeles i mindre delområder. Under hvert delområde beskrives henholdsvis konkrete målsætninger for plejen, krav til hvilken pleje, der skal gennemføres og sidst de muligheder, der er i de enkelte delområder for yderligere pleje, hvis midler og ønsker er til stede.

OVERORDNET PLEJEFORMÅL

Formålet med plejeplanen for Sømosen er at forene benyttelse og beskyttelse gennem en målrettet og sammenhængende pleje som understøtter fredningens formål:

- * at bevare og forbedre levedmulighederne for plante- og dyrelivet
- * at skabe en generel forbedring af områdets biologiske, rekreative og landskabelige værdi
- * at skabe bedre indkig over de fredede arealer
- * at sikre overholdelse af Danmarks internationale forpligtelser til naturbeskyttelse

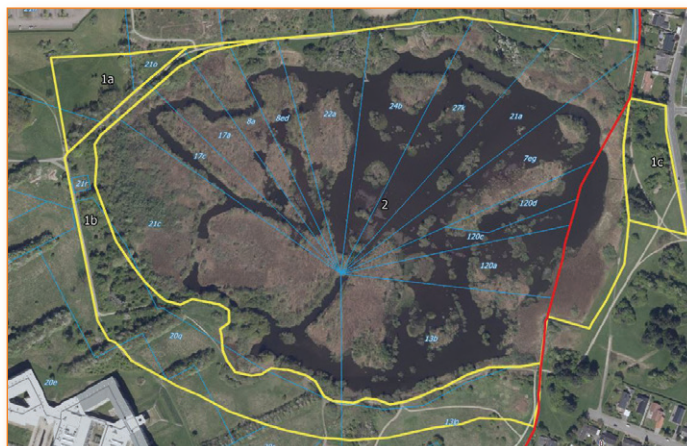
Plejeplanen har derfor fokus på at bevare og styrke de biologiske værdier i mosen, herunder et rigt fugleliv, samt at øge muligheden for at skabe oplevelses- og beskyttelsesmæssig sammenhæng mellem de omgivende græsarealer med parkkarakter og de mere våde naturarealer.

De fire overordnede plejemålsætninger angår hele det fredede område. Nedenfor bliver de fire formål udmøntet i konkrete målsætninger for hvert enkelt delområde.

INDDELING AF OMRÅDET

I fredningsnævnets kendelse deles Sømosen i delområde 1 og 2. Delområde 1 omfatter de højere liggende tørre parkområder, mens delområde 2 omfatter de vådere moseområder.

*Figur 10.
Opdeling af fredningen i delområder
og med matrikler.*

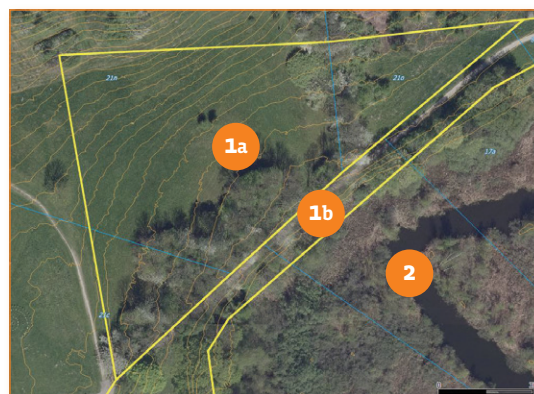


Delområde 1: Parkområderne

Delområde 1 består af græsarealer, både stærkt skrånende og mere jævne, samt læhegn, krat og små trægrupper. For at skabe grundlag for en praktisk pleje af området opdeles delområde 1 i yderligere tre delområder: 1a, 1b og 1c.

DELOMRÅDE 1a: SKRÅNENDE OMRÅDE NORDVEST FOR SØMOSEN

Delområde 1a ejes af Tryg Forsikring A/S og Ballerup Kommune og er et mindre areal, der er stærkt skrånende mod sydøst. Området er et græsareal med trægrupper mod syd samt et nord-syd gående læhegn med løvtræer. Læhegnet danner skel mellem det private og det offentligt ejede areal. Mod syd afgrænses området af stien rundt om Sømosen. Umiddelbart inden for fredningen klippes græsset mindre hyppigt end uden for, og fredningsgrænsen fremstår derfor tydeligt for besøgende. Området er fredet som overvintringsområde for krybdyr og padder og skal, jf. fredningskendelsen, kun slås én gang om året for at opfylde dette formål. Der er god udsigt over det fredede område fra toppen af delområde 1a.



Figur 11.
Delområde 1a.
Højdekurver viser det skrånende terræn.
Matrikelnumre fremgår.

Plejemålsætning

I delområde 1a skal levevilkår for snog og padder sikres og forbedres. Indkgi over Sømosen skal bevares.

Plejekrav, delområde 1a:

- ✦ Græsset skal slås maks. en gang om året.
- ✦ Træer, buske og læhegn bevares.
- ✦ Området skal udvikles til levested for padder og snog. Frøerne skal have mulighed for at grave sig ned i frostfri dybde (mindst 1 m dybde) i veldrænet jordbund (gerne sand). Det omfatter, at Ballerup Kommune foranstalter, at der etableres overvintringsgrube(r) med sand og sten, hvor bl.a. spidssnudet frø kan skjule sig og overvintrere. De sten, der anvendes, skal være store (20-40 cm). Desuden skal der placeres sten- og grenbunker for at øge livsvilkår for andre dyr også. Materiale til disse kan skaffes ved nedskæring af vedplanter for at gøre dele af mosens randområder mere lysåbne.

Delområde 1: Parkområderne

Plejemuligheder, delområde 1a:

- * Jorden kan udpines ved, at det afklippede fjernes, når græsset klippes. Dette vil på længere sigt føre til, at skråningens vegetation ændres til en mere overdrevslignende karakter.
- * Bevoksningerne kan plejes ved plukhugst hver 5. år, hvor uønsket opvækst eller gamle stammer fjernes. Større stammer efterlades på arealet, så de langsomt kan gå i forrådnelse til gavn for padder som overvintringssted og for svampe og insekter.
- * Kvas kan efterlades i mindre bunker til gavn for insekter og pindsvin. Der kan med fordel udpeges andre områder inden for fredningsgrænsen, hvor der kan etableres overvintringsgruber og grenbunker.

DELOMRÅDE 1b: PARKOMRÅDE SYD OG VEST FOR SØMOSEN

Ballerup Kommune ejer hovedparten af området, mens DTU ejer en mindre del i den centrale del mod sydvest.

Delområde 1b omkranser den vestlige og sydlige bred af Sømosen og består mod syd af åbne græsarealer med læhegn og mindre trægrupper. Mod vest er området mere lukket med krat, træer og mindre græsflader, og det afræsses af får.

Den kraftige tilgroning i den vestlige del af området samt vækst af invasive plantearter udgør en trussel mod de plantearter, som er sårbare over for skygning og øget konkurrence. Tilgroning fastholder også kolde vandtemperaturer i bredzonen om foråret og begrænser de besøgendes indkig til Sømosen. Stien rundt om Sømosen er ofte oversvømmet på en del af den sydlige strækning til gene for den rekreative færdsel.

Tidligere har der bl.a. vokset orkidéen kødfarvet gøgeurt i den sydvestlige del af dette område, men den er sandsynligvis forsvundet pga. tilgroning og maskinel græsslåning. I den vestlige del i de tilgroede par-

tier findes orkidéen skov-hullæbe men også invasive planter som mangebladet lupin, canadisk gyldenris og kæmpe-bjørneklo. Pumpehuset er placeret her i en lille græsløsnings-

Hele den sydlige del består af græsland adskilt af fyldige læhegn, mindre pilebevoksninger og en rørsump. Læhegn giver godt skjul til områdets fugle og pattedyr. Rørsumpen er etableret som en del af regnvandstilløb fra bebyggelsen mod syd. Rørsumpen optager og tilbageholder en del af regnvandets næringsstoffer inden det løber i Sømosen. Helt mod øst ses et temperært vandhul tæt ved Sømose Å.

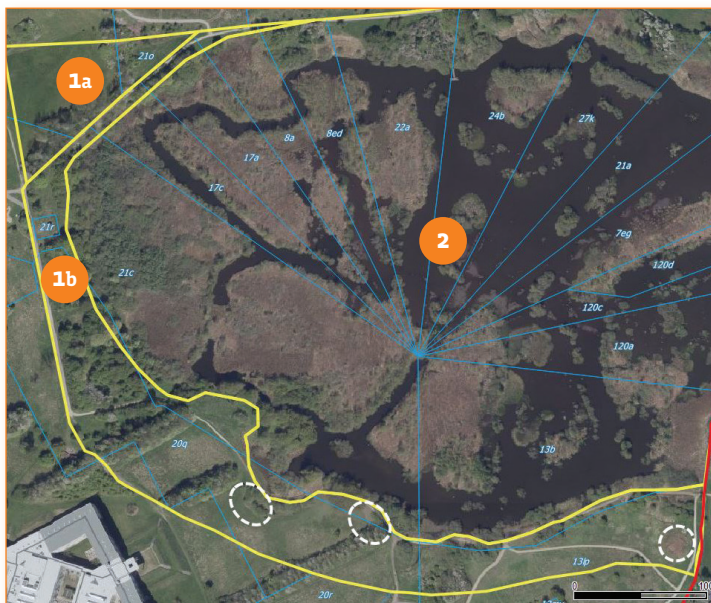
Stien rundt om Sømosen går igennem dette delområde, og fra stien er der flere steder indkig til vandet. Her er placeret flere bænke, infotavle og et fugletårn.



Delområde 1: Parkområderne

Plejemålsætning

I delområde 1b skal den landskabelige variation mellem åbent græsland, læhegn og skovpræg bevares. Levevilkår for især padder skal sikres og forbedres. Levevilkår for øvrige plante- og dyrearter skal sikres eller forbedres. Lysåbne arealer med indkig til Sømosen skal fastholdes, og udvides hvis muligt. Rekrektiv færdsel og oplevelser skal sikres og forbedres. Rensende rørsump fastholdes. Invasive arter skal begrænses eller udryddes.



Figur 12.
Delområde 1b. Placering for tre nye vandhuller angivet med cirkler. Matrikelnumre fremgår

Plejekrav, delområde 1b:

- ✱ Græsarealerne i den sydlige del af delområde 1b skal slås én gang om året, lige inden kørvelen blomstrer. Det afklippede materiale opsamles.
- ✱ Åbne arealer med indkig til Sømosen skal friholdes for opvækst af vedplanter, så det åbne præg fastholdes, og så lyselskende urter kan brede sig. Rørsumpen ved Sømoseparken friholdes fra opvækst af pil ved optrækning eller nedskæring, så rørsumpens rensende effekt fastholdes.
- ✱ Der skal etableres tre lavvandede vandhuller i de i forvejen oversvømmede partier på ydersiden af stien og i det temporære vandhul mod sydøst til forbedring af ynglemuligheder for fx spidssnudet frø. Vandhullerne etableres ved rydning af krat og let afgravning. Det afgravede materiale fordeles i terræn. De nye vandhuller skal sikres mod indtrængende fisk. Vandhullernes funktion som ynglested for padder skal følges de første tre år.

fortsættes ►

Delområde 1: Parkområderne

Plejekrav, delområde 1b (fortsat):

- * Området i folden mod vest skal fremstå som et tættere bevokset område med krat og skov, men med lysåbne partier til orkidéen skov-hullæbe. Derfor skal det undersøges, om der er tilstrækkeligt med lysåbne partier, og hvis ikke skal de skabes. I de vådere dele af folden, tættere på vandet, skal opvæksten stedvist udtyndes, så dyrene kan komme helt ned til vandfladen og skabe en lysåben randzone mellem de tørre landområder og de våde moseområder. Det vil give orkidéen kødfarvet gøgeurt mulighed for at genetablere sig i delområdet og give egnede ynglesteder for spidssnudet frø og andre padder.
- * Kæmpe-bjørneklo skal fortsat bekæmpes og udryddes fra området.
- * Stierne skal vedligeholdes i en stand, der understøtter de rekreative muligheder for færdsel gennem delområdet og rundt om mosen. Formidling af området skal fortsat sikres ved vedligeholdelse af fugletårn, bænke og informationstavler.

Plejemuligheder, delområde 1b:

- * Afgræsningen med får er ikke effektiv til at begrænse tilgroning af de våde områder og skabe lysåbne randzoner i den vestlige del af delområde 1b. Der kan indsættes kreaturer i samgræsning med får eller alene. Dette kan suppleres med slåning i de fugtigste områder, hvor undergrunden er for blød til at dyrene vil gå derud. Slåning foretages med fordel i tørre perioder om efteråret eller vinteren.
- * De kommende tre lavvandede vandhuller kan med fordel suppleres med nye vandhuller på græsarealer uden for fredningen.
- * Det er vigtigt, at den rekreative færdsel også på sigt sikres adgang til området med fungerende stier og mulighed for færdsel på græsarealer, ophold og information. Stien kan hæves på delstrækninger, hvis det skønnes, at behovet er der pga. tilbagevendende oversvømmelser. Ved to af de nye vandhuller vil en hævnings af stien samtidig forhindre fisk i at trænge ind fra Sømosen.
- * Formidlingen fra fugletårnet kan med fordel udvikles ved at bruge moderne teknologi og formidlingsmuligheder.
- * Invasive planter som mangebladet lupin, vild pastinak og canadisk gyldenris bør kortlægges, bekæmpes og på sigt udryddes fra området.

Delområde 1: Parkområderne

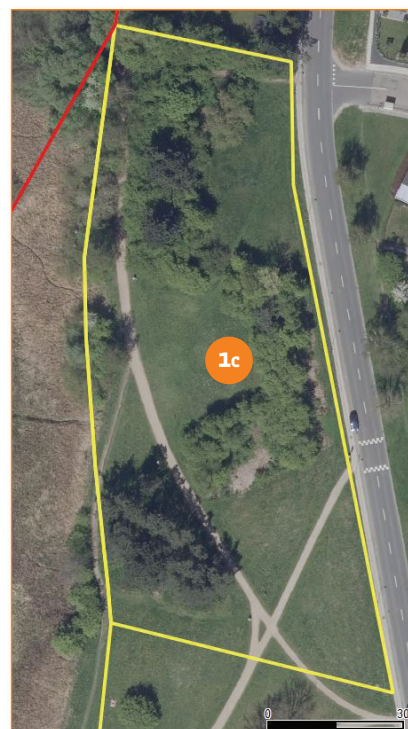
DELOMRÅDE 1C: PARKOMRÅDE I HERLEV ØST FOR SØMOSEN

Delområdet ejes af Herlev Kommune og er en del af parken Grønningsen, som blev etableret i 1974. Området fremstår åbent med ekstensivt plejede naturgræsarealer med enkeltstående træer, trægrupper og krat.

Igennem området er der grusstier, som indgår i stien rundt om mosen, og som forbindelser til lokale stier og veje i Herlev. Gennem området passerer den regionale cykelrute R65 (Hareskovby – Brøndby Strand), hvilket gør området til et rekreativt område også for dem, som kommer fra rutens fjernmål.

Området har landskabelig og rekreativ værdi som tilgængeligt åbent grønt område mellem byen og mosen. Her fra er der til dels udsigt over Sømosens vandflader, som dog begrænses af den tætte rørskov. Delområdet er med i fredningen bl.a. for at sikre udsigten over mosen.

Der er umiddelbart ikke særlige biologiske værdier knyttet til selve parkområdet. Flere steder dominerer den invasive planteart vild pastinak. I trægrupperne indgår bl.a. ikke hjemmehørende, men landskabeligt markante, fyrretræer. Gæs og andre fugle bruger i nogen grad de åbne arealer til græsning.



Figur 13. Delområde 1c

Plejekrav, delområde 1c:

- ✱ Parkområdets græsarealer skal plejes ved slåning for at sikre områdets rekreative funktion og undgå tilgroning. Græsarealerne skal plejes ekstensivt og varieret af hensyn til insekter, fugle og øvrigt dyreliv. Af rekreative hensyn skal græsset slås tre gange årligt langs stier og fortove, og afklip opsamles. På de større græsflader slås græsset én gang i sensommeren, og afklip efterlades. Krav til plejen kan fraviges, hvis det tilgodeser naturhensyn eller bekæmpelse af invasive arter.
- ✱ Grusstierne skal vedligeholdes i en stand, der understøtter de rekreative muligheder for færdsel gennem delområdet og rundt om mosen. Bænke og inventar skal vedligeholdes ved behov.
- ✱ Opvækst af træer og buskads langs rørsumpen skal stedvist ryddes efter behov for at sikre indsigt over mosen.
- ✱ Træer og buskads i parkområdet plejes ved behov med længere mellemrum.

Delområde 1: Parkområderne

Plejemuligheder, delområde 1c:

- ★ Den invasive vilde pastinak, der kan give forbrændinger ved berøring og være til gene for områdets rekreative brug, kan bekæmpes eller om muligt helt udryddes fra området. Fx kan græsslåningen tilrettelægges, så der slås, mens planten er i blomst. Da planten kan nå at blomstre to gange på en sæson, kan det betyde, at der skal slås to gange årligt.
- ★ Ikke hjemmehørende træarter som fyrretræer kan ved pleje af bevoksninger på sigt udfases og erstattes af hjemmehørende arter for at sikre, at parken bedre understøtter mosens natur.
- ★ Langs søbredden kan de nærmeste meter af rørsumpen mod land slås. Derved skabes et "blåt bånd" med fugtig lav urtevegetation imellem søbredden og den tættere rørsump. Dette ses allerede i mindre målestok i det sydøstlige hjørne af mosen, som ligger uden for fredningsgrænsen. En sådan fugtig overgangszone mellem tørre og våde områder vil bl.a. gavne flora og insektliv, og den vil skabe bedre leve- og ynglemuligheder for padder i kanten af mosen.
- ★ Den rekreative oplevelse af mosen kan styrkes ved at etablere bedre indkig og adgang til mosen. Dette kan ske ved etablering af en kile gennem rørskoven ud for delområdet ved rydning af tagrør på en strækning af 10-20 m bredde, hvor tagrør enten slås eller afgraves og fjernes fra kilen. Herefter vedligeholdes kilen ved tilbagevendende slåning, når det er nødvendigt. Dette kan samtidig også forbedre den biologiske sammenhæng mellem mosen og de omgivende arealer for mosens fauna, især svømmefugle.



Delområde 2: Moseområdet

Delområde 2 ejes for størstedelen af Ballerup Kommune. Herlev Kommune ejer en mindre del mod øst. Forsyningselskaberne Novafos og HOFOR anvender desuden Sømosen som regnvandsbassin.

Delområde 2 omfatter hele Sømosens centrale moseområde og mindre randområder. Det centrale moseområde udgøres af mere eller mindre sammenhængende åbne vandflader, øer med rørskov, birke- og pilekrat samt tuer med star og iris. Randområderne udgøres dels af tilgroede områder med pil og rørskov, dels åbne områder med urtevegetation og med indkig til Sømosen. Tilgroning af især randarealerne samt vækst af invasive plantearter udgør en trussel mod de plantearter, som er sårbare over for skygning og øget konkurrence. Tilgroningen er ligeledes med til at begrænse indkig til vandfladen og dermed Sømosens rekreative værdi.

Delområdet rummer et rigt og varieret fugleliv karakteristisk for tilgroede våde naturtyper. Om sommeren tørlægges bunden flere steder og forvandles til mudderflader, som giver fuglene supplerende fourageringsmuligheder. Forår og efterår kan mange trækkende fuglearter opleves, men en del ynglefugle er desværre gået tilbage. Det gælder fx for hættemåge og de mere bemærkelsesværdige pungmejse og sorthalset lappedykker. Under naturgenopretning i mosen i 1987-91 blev kanalerne gravet, og mange øer blev derfor isoleret fra fastlandet, hvilket gav fuglene gode ynglemulighe-



Figur 14. Delområde 2. Kommunegrænse med rødt. Matrikler fremgår.

der i sikkerhed for ræve og hunde. Det opgravede mudder blev lagt på bredderne og kan stadig genkendes som tilvoksede volde. Det er usikkert, om alle øerne fortsat er ræve-sikre pga. den stedvist lave vanddybde.

De manglende vandplanter tyder på en ringe vandkvalitet eller en meget løs bund, hvor planterne ikke kan få rodfæste. I 1996, da amtet undersøgte søområderne, fandtes kun planten tornfrøet hornblad, som netop er kendetegnet ved ikke at slå rod.

Søområderne rummer et stort fiskeliv, og trods dette yngler der padder i de isolerede øer af rørsump ude i mosen.

Stien omkring Sømosen skærer igennem den nordlige del af delområdet og her er også åbne græsarealer med, hvor invasive arter (f.eks. kæmpebalsamin) og havearter ses stedvist. Fra stien er der kun delvist indkig til Sømosen. I det nordlige del er der også adgang til vandet via et spang og en fiskebro.

Delområde 2: Moseområdet

Plejemålsætning

Delområde 2 skal rumme et mosaiklandskab med dels åbne vandflader, rørskov, tuer, dels randarealer med varieret vegetation af krat, trægrupper og urtevegetation. Levevilkår for plante- og dyrearter skal sikres eller forbedres. Rekreativ færdsel og oplevelsesmuligheder skal sikres og forbedres. Rensende rørsump fastholdes. Invasive arter skal begrænses eller udryddes.

Plejekrav, delområde 2:

- * Åbne arealer med indkig til mosens vandflader skal plejes ved græsning eller tilbagevendende rydning for opvækst af pilekrat mv. ved beskæring eller optrækning, så oplevelsen af mosens natur fra stien fastholdes. De åbne arealer skal samtidig give plads til urtevegetation, der er sårbar over for skygning. Det skal undersøges, om der er mulighed for at rydde flere arealer i randzonen af hensyn til plante- og dyrelivet og oplevelsen af mosen.
- * Ældre skovbevoksninger med overvejende birk, el, samt gamle eller døde træer bevares for at give bedre levede muligheder for flagermus, fugle, svampe og insekter. Risikotræer skal fældes og efterlades. Ved rydninger skal fældet træ efterlades til naturligt forfald.
- * Græsarealerne skal slås én gang om året, lige inden kørvelen blomstrer, og det afklippede materiale opsamles. I Herlevs del af delområdet skal græsarealet slås som i delområde 1C.
- * Invasive arter skal begrænses eller udryddes.
- * Mosens vandkvalitet skal måles hvert andet år for at overvåge udviklingen. Ved faldende vandkvalitet over en årrække vurderes og evt. igangsættes vandkvalitetsforbedrende tiltag.
- * Vandstanden følges efter behov, når der fx konstateres unormal vandstand. Herefter vurderes det, om der er behov for regulering af afløb til Sømose Å.
- * Ved regnvandstilledningerne skal træ- og buskopvækst ryddes, så rørskov og urter kan vokse frem som infiltrationszoner til tilbageholdelse af næringsstoffer, suspenderet stof m.m.
- * Det skal vurderes, om og hvor der er behov for at forbedre rensning af tilledt vand til mosen, fx i form af forbassiner og infiltrationszoner med rørskov, og i bekræftende fald skal der iværksættes tiltag. Blandt andet skal regnvandstilløb 4300000 forbedres. Forbedret rensning skal ske i dialog med forsyningerne og i forbindelse med gennemgang og fornyelse af miljø-mæssig regulering af tilledninger, afledninger og mosens forsinkelsesfunktion for regnvand. Vurderinger skal ske i første fjerdedel af planperioden.
- * Det skal vurderes ved tilsyn, om øer fortsat er rævesikre.
- * Adgang omkring Sømosen skal sikres med tilbagevendende vedligeholdelse og fritskæring af stier. Ligesom adgang til vandet skal sikres med vedligeholdelse spang og bro.

fortsættes ►

Delområde 2: Moseområdet

Plejekrav, delområde 2 (fortsat):

- * Adgang omkring Sømosen skal sikres med tilbagevendende vedligeholdelse og fritskæring af stier. Ligesom adgang til vandet skal sikres med vedligeholdelse spang og bro.
- * For at sikre mosens rige fugleliv, gode vilkår for et varieret dyreliv samt en stabil vandstand skal det vurderes, om udviklingen af mosens biologiske værdier skal overvåges.

Plejemuligheder, delområde 2:

- * Der kan foretages stedvise oprensninger af vandarealerne for tilgroning og tilført sediment m.m., så det sikres, at øerne fortsat er isolerede. Der kan desuden foretages stedvise oprensninger af slam omkring regnvandstilløb under forudsætning af dispensation for naturbeskyttelseslovens § 3.
- * Plejemyndigheden kan beslutte at overvåge udvalgte internationalt beskyttede arter for at leve op til fredningens formål samt beslutte, om overvågningen skal føre til forbedrende tiltag.
- * Der kan iværksættes overvågning af vandstanden i mosen. Overvågning vil være grundlag for vurdering af mosens funktion som regnvandsbassin og vandstandsvariationernes påvirkning af naturen. Viden om mosens vandstand vil desuden være grundlag for at sikre arkæologiske værdier.
- * Sømosens afløb til Sømose Å kan vedligeholdes, så der sikres en stabil afledning fra mosen. Vedligeholdelse kan bestå i stedvis oprensning i rørskoven mellem mosen og vandløbet eller oprensning af en rende gennem rørskoven. Tiltaget må ikke medføre, at Sømosens vandstand eller mosens funktion som forsinkelsesbassin ændres væsentligt.
- * Fodring af andefugle kan forbydes eller søges begrænset for at reducere påvirkningen af mosen med næringsstoffer.
- * Det skal vurderes, om der i delområdet kan etableres en udsigtsplatform eller lignende til gavn for de rekreative oplevelser.
- * I Herlevs del af delområdet kan slåningsfrekvensen ændres, hvis det vurderes som en mulighed i forhold til de rekreative oplevelser.
- * Det er vigtigt, at den rekreative færdsel også på sigt sikres adgang til området med fungerende stier og mulighed for færdsel på græsarealer, ophold og information. Stier kan hæves på delstrækninger, hvis det skønnes, at behovet er der pga. tilbagevendende oversvømmelser.

OPFØLGNING



Det er vigtigt, at der løbende følges op på plejeplanen, så mosens rekreative og naturmæssige værdier fastholdes og udvikles. Dette vil ske ved at tilse Sømosens udvikling og følge op på planens krav til plejen for de enkelte delområder.

- * Herlev og Ballerup kommuner fører som plejemyndigheder årligt tilsyn med Sømosen og følger op på plejeplanens krav og muligheder



FUGLE

Artslisten er fra DOFbasen, www.dofbasen.dk, Dansk Ornitologisk Forening. Den rummer 154 fuglearter, som tilfældigt er registreret fra Sømosen (Ballerup). I (parentes) ses antallet af observationer/individer.

Dansk artsnavn	Latinsk navn	Observationer/individer
Lille Lappedykker	<i>(Tachybaptus ruficollis)</i>	(26/31)
Toppet Lappedykker	<i>(Podiceps cristatus)</i>	(95/129)
Gråstrubet Lappedykker	<i>(Podiceps grisegena)</i>	(125/325)
Skarv	<i>(Phalacrocorax carbo)</i>	(224/486)
Rørdrum	<i>(Botaurus stellaris)</i>	(1/1)
Sølvhejre	<i>(Ardea alba)</i>	(1/1)
Fiskehejre	<i>(Ardea cinerea)</i>	(442/674)
Knopsvane	<i>(Cygnus olor)</i>	(421/1415)
Sangsvane	<i>(Cygnus cygnus)</i>	(9/105)
Sædgås	<i>(Anser fabalis)</i>	(1/2)
Blisgås	<i>(Anser albifrons)</i>	(7/261)
Grågås	<i>(Anser anser)</i>	(418/18805)
Canadagås	<i>(Branta canadensis)</i>	(6/109)
Bramgås	<i>(Branta leucopsis)</i>	(8/935)
Gravand	<i>(Tadorna tadorna)</i>	(1/1)
Pibeand	<i>(Anas penelope)</i>	(32/153)
Knarand	<i>(Anas strepera)</i>	(63/157)
Krikand	<i>(Anas crecca)</i>	(296/1996)
Gråand	<i>(Anas platyrhynchos)</i>	(270/6177)
Spidsand	<i>(Anas acuta)</i>	(2/3)
Skeand	<i>(Anas clypeata)</i>	(231/879)
Taffeland	<i>(Aythya ferina)</i>	(224/792)
Troldand	<i>(Aythya fuligula)</i>	(390/2280)
Ederfugl	<i>(Somateria mollissima)</i>	(2/115)
Hvinand	<i>(Bucephala clangula)</i>	(1/1)
Stor Skallesluger	<i>(Mergus merganser)</i>	(19/39)
Hvøpsevåge	<i>(Pernis apivorus)</i>	(29/267)
Sort Glente	<i>(Milvus migrans)</i>	(1/1)
Rød Glente	<i>(Milvus milvus)</i>	(16/21)
Havørn	<i>(Haliaeetus albicilla)</i>	(7/7)
Rørhøg	<i>(Circus aeruginosus)</i>	(50/58)
Blå Kærhøg	<i>(Circus cyaneus)</i>	(5/10)
Steppehøg	<i>(Circus macrourus)</i>	(2/2)
Duehøg	<i>(Accipiter gentilis)</i>	(29/30)
Spurvehøg	<i>(Accipiter nisus)</i>	(206/330)
Musvåge	<i>(Buteo buteo)</i>	(305/1469)
Fjeldvåge	<i>(Buteo lagopus)</i>	(15/15)
Fiskeørn	<i>(Pandion haliaetus)</i>	(30/38)

BILAG

Dansk artsnavn	Latinsk navn	Observationer/individer
Tårnfalk	<i>(Falco tinnunculus)</i>	(130/148)
Dværgfalk	<i>(Falco columbarius)</i>	(5/5)
Lærkefalk	<i>(Falco subbuteo)</i>	(3/4)
Vandrefalk	<i>(Falco peregrinus)</i>	(5/5)
Fasan	<i>(Phasianus colchicus)</i>	(80/104)
Vandrikse	<i>(Rallus aquaticus)</i>	(371/854)
Grønbenet Rørhøne	<i>(Gallinula chloropus)</i>	(466/1960)
Blishøne	<i>(Fulica atra)</i>	(174/2704)
Trane	<i>(Grus grus)</i>	(8/134)
Strandskade	<i>(Haematopus ostralegus)</i>	(45/72)
Lille Præstekrave	<i>(Charadrius dubius)</i>	(82/129)
Hjejle	<i>(Pluvialis apricaria)</i>	(3/10)
Strandhjejle	<i>(Pluvialis squatarola)</i>	(1/18)
Vibe	<i>(Vanellus vanellus)</i>	(357/2653)
Temmincksryle	<i>(Calidris temminckii)</i>	(1/1)
Enkeltbekkasin	<i>(Lymnocyptes minimus)</i>	(12/14)
Dobbeltbekkasin	<i>(Gallinago gallinago)</i>	(81/178)
Skovsnepe	<i>(Scolopax rusticola)</i>	(3/3)
Småspove	<i>(Numenius phaeopus)</i>	(1/1)
Sortklire	<i>(Tringa erythropus)</i>	(1/1)
Rødben	<i>(Tringa totanus)</i>	(3/3)
Hvidklire	<i>(Tringa nebularia)</i>	(7/12)
Svaleklire	<i>(Tringa ochropus)</i>	(27/37)
Tinksmed	<i>(Tringa glareola)</i>	(9/21)
Mudderklire	<i>(Actitis hypoleucos)</i>	(17/23)
Sorthovedet Måge	<i>(Larus melanocephalus)</i>	(1/2)
Hættemåge	<i>(Chroicocephalus ridibundus)</i>	(99/4904)
Stormmåge	<i>(Larus canus)</i>	(128/1223)
Sildemåge	<i>(Larus fuscus)</i>	(48/76)
Sølvmåge	<i>(Larus argentatus)</i>	(135/395)
Svartbag	<i>(Larus marinus)</i>	(94/123)
Rovterne	<i>(Hydroprogne caspia)</i>	(26/32)
Splitterne	<i>(Sterna sandvicensis)</i>	(2/2)
Fjordterne	<i>(Sterna hirundo)</i>	(99/155)
Klippedue (Tamdue)	<i>(Columba livia)</i>	(6/24)
Splitterne	<i>(Sterna sandvicensis)</i>	(2/2)
Fjordterne	<i>(Sterna hirundo)</i>	(99/155)
Klippedue (Tamdue)	<i>(Columba livia)</i>	(6/24)
Huldue	<i>(Columba oenas)</i>	(9/13)
Ringdue	<i>(Columba palumbus)</i>	(93/4142)
Tyrkerdue	<i>(Streptopelia decaocto)</i>	(9/11)
Gøg	<i>(Cuculus canorus)</i>	(94/175)
Mursejler	<i>(Apus apus)</i>	(167/2255)
Isfugl	<i>(Alcedo atthis)</i>	(17/17)

Dansk artsnavn	Latinsk navn	Observationer/individer
Stor Flagspætte	<i>(Dendrocopos major)</i>	(69/77)
Hedelærke	<i>(Lullula arborea)</i>	(3/10)
Sanglærke	<i>(Alauda arvensis)</i>	(66/294)
Digesvale	<i>(Riparia riparia)</i>	(22/38)
Landsvale	<i>(Hirundo rustica)</i>	(140/669)
Bysvale	<i>(Delichon urbicum)</i>	(157/1253)
Skovpiber	<i>(Anthus trivialis)</i>	(25/72)
Engpiber	<i>(Anthus pratensis)</i>	(65/366)
Gul Vipstjert	<i>(Motacilla flava)</i>	(24/136)
Bjergvipstjert	<i>(Motacilla cinerea)</i>	(3/3)
Hvid Vipstjert	<i>(Motacilla alba)</i>	(118/174)
Silkehale	<i>(Bombycilla garrulus)</i>	(13/174)
Vandstær	<i>(Cinclus cinclus)</i>	(1/1)
Gærdesmutte	<i>(Troglodytes troglodytes)</i>	(459/1433)
Jernspurv	<i>(Prunella modularis)</i>	(150/229)
Rødhals	<i>(Erithacus rubecula)</i>	(281/976)
Nattergal	<i>(Luscinia luscinia)</i>	(53/79)
Rødstjert	<i>(Phoenicurus phoenicurus)</i>	(26/30)
Bynkefugl	<i>(Saxicola rubetra)</i>	(6/6)
Solsort	<i>(Turdus merula)</i>	(86/467)
Sjagger	<i>(Turdus pilaris)</i>	(345/8984)
Sangdrossel	<i>(Turdus philomelos)</i>	(52/146)
Vindrossel	<i>(Turdus iliacus)</i>	(164/2555)
Misteldrossel	<i>(Turdus viscivorus)</i>	(6/7)
Græshoppesanger	<i>(Locustella naevia)</i>	(3/3)
Sivsanger	<i>(Acrocephalus schoenobaenus)</i>	(14/14)
Kærsanger	<i>(Acrocephalus palustris)</i>	(68/146)
Rørsanger	<i>(Acrocephalus scirpaceus)</i>	(172/694)
Gulbug	<i>(Hippolais icterina)</i>	(5/7)
Gærdesanger	<i>(Sylvia curruca)</i>	(72/108)
Tornsanger	<i>(Sylvia communis)</i>	(135/437)
Havesanger	<i>(Sylvia borin)</i>	(97/219)
Munk	<i>(Sylvia atricapilla)</i>	(203/575)
Hvidbrynet Løvsanger	<i>(Phylloscopus inornatus)</i>	(1/1)
Skovsanger	<i>(Phylloscopus sibilatrix)</i>	(1/1)
Gransanger	<i>(Phylloscopus collybita)</i>	(351/2046)
Løvsanger	<i>(Phylloscopus trochilus)</i>	(130/336)
Fuglekonge	<i>(Regulus regulus)</i>	(74/135)
Grå Fluesnapper	<i>(Muscicapa striata)</i>	(5/7)
Broget Fluesnapper	<i>(Ficedula hypoleuca)</i>	(4/4)
Skægmejse	<i>(Panurus biarmicus)</i>	(13/21)
Halemejse	<i>(Aegithalos caudatus)</i>	(45/91)
Sumpmejse	<i>(Poecile palustris)</i>	(1/2)
Sortmejse	<i>(Periparus ater)</i>	(32/35)

BILAG

Dansk artsnavn	Latinsk navn	Observationer/individer
Blåmejse	<i>(Cyanistes caeruleus)</i>	(85/425)
Musvit	<i>(Parus major)</i>	(72/365)
Træløber	<i>(Certhia familiaris)</i>	(9/9)
Korttået Træløber	<i>(Certhia brachydactyla)</i>	(5/7)
Pungmejse	<i>(Remiz pendulinus)</i>	(6/7)
Rødrygget Tornskade	<i>(Lanius collurio)</i>	(5/5)
Skovskade	<i>(Garrulus glandarius)</i>	(404/1021)
Husskade	<i>(Pica pica)</i>	(82/1164)
Allike	<i>(Corvus monedula)</i>	(71/1417)
Råge	<i>(Corvus frugilegus)</i>	(44/310)
Sortkrage	<i>(Corvus corone)</i>	(1/1)
Gråkrage	<i>(Corvus cornix)</i>	(78/268)
Ravn	<i>(Corvus corax)</i>	(9/14)
Stær	<i>(Sturnus vulgaris)</i>	(80/656)
Gråspurv	<i>(Passer domesticus)</i>	(21/93)
Skovspurv	<i>(Passer montanus)</i>	(26/139)
Bogfinke	<i>(Fringilla coelebs)</i>	(273/3378)
Kvækerfinke	<i>(Fringilla montifringilla)</i>	(52/596)
Grønirisk	<i>(Chloris chloris)</i>	(568/3830)
Stillits	<i>(Carduelis carduelis)</i>	(210/640)
Grønsisken	<i>(Spinus spinus)</i>	(223/3046)
Tornirisk	<i>(Linaria cannabina)</i>	(19/26)
Bjergirisk	<i>(Linaria flavirostris)</i>	(1/1)
Gråsisken	<i>(Acanthis flammea)</i>	(112/1041)
Lille Korsnæb	<i>(Loxia curvirostra)</i>	(15/84)
Stor Korsnæb	<i>(Loxia pytyopsittacus)</i>	(1/10)
Dompap	<i>(Pyrrhula pyrrhula)</i>	(181/441)
Kernebider	<i>(Coccothraustes coccothraustes)</i>	(181/436)
Gulspurv	<i>(Emberiza citrinella)</i>	(7/11)
Hortulan	<i>(Emberiza hortulana)</i>	(1/1)
Rørspurv	<i>(Emberiza schoeniclus)</i>	(238/559)

Kilder:

Atlas III, 2018: <https://dofbasen.dk/atlas/arter/14900/Pungmejse>

DOFbasen.dk, 2018: <https://dofbasen.dk/>

DOF.dk, 2018: <https://dofbasen.dk/ART/art.php>

PLANTER

Der er ikke udført en gennemgribende overvågning siden den tidligere plejeplan. Derfor gengives plantelisterne fra henholdsvis Københavns Amt 1996 og Ballerup Kommune 2010.

Tabel 1. Botanisk overvågning 1996, Københavns Amt

Angelik, Skov-
Baldrian, Krybende
Billebo? Fåtallig i rørsump ud for nordbred, kun set på afstand
Bjørneklo, Almindelig col.
Bunke, Mose-, <i>Deschampsia caespitosa</i> va. <i>caespitosa</i>
Dueurt, Lodden, <i>Epilobium hirsuta</i>
Engkappeleje
Fredløs, Almindelig, <i>Lysimachia vulgaris</i>
Fredløs, Dusk, <i>Lysimachia thyrsoflora</i>
Fredløs, Pengebladet, <i>Lysimachia nummularia</i>
Frøbid, <i>Hydrocharris morsus-ranae</i>
Fuglegræs, Almindelig
Hornblad, Tornfrøet. Tilsyneladende den eneste vandplante i mosen, i store mængder
Hunderose, Glat
Hvidtjørn, Engriflet
Hylde, Almindelig
Hæg, Almindelig
Iris, Gul, <i>Iris pseudacorus</i>
Kirsebær, Sur
Konval, Hybrid-
Kulsukker, Foder-
Mirabel
Mjødurt, Almindelig, <i>Filipendula ulmaria</i>
Mærke, Bredbladet
Mærke, Smalbladet
Padderok, Ager-
Padderok, Dynd-
Pil, Bånd-
Pil, Femhannet
Pil, Grå-
Potentil, Gåse-
Potentil, Krybende
Ranunkel, Bidende
Ranunkel, Lav
Ranunkel, Nyrebladet
Ranunkel, Tigger, <i>Ranunculus sceleratus</i>
Rørhvene, Eng-

BILAG

Skeblad, Vejbred, <i>Alisma plantago-aquatica</i>
Skjaller, Eng-
Skjolddrager, Almindelig, <i>Scutellaria gallericulata</i> . Fåttallig ved nordbredden.
Snerre, Kær-, <i>Galium palustre</i>
Solbær
Star, Knippe-, <i>Carex pseudocyperius</i>
Star, Håret, <i>Carex hirta</i>
Star, Kær, <i>Carex acutiformis</i>
Star, Næb, <i>Carex rostrada</i>
Star, Stiv
Star, Toradet, <i>Carex disticha</i>
Star, Tykakset, <i>Carex riparia</i>
Storkenæb, Eng-
Vandpeberrod
Vikke, Tofrøet
Vorterod, <i>Ranunculus ficaria ssp. bulbifera</i>

Tabel 2: Kommunal besigtigelse 2010 - Ballerup Kommune. Samlet liste fra besigtigelser den 22. juli 2010

Videnskabeligt navn	Dansk navn
<i>Angelica sylvestris</i>	Angelika
<i>Valerina sambucifolia ss. procurrens</i>	Krybende baldrian
<i>Deschampsia cespitosa</i>	Mosebunke
<i>Epilobium hirsutum</i>	Lodden dueurt
<i>Lathyrus pratensis</i>	Gul fladbælg
<i>Myosotis scorpioides</i>	Engforglemmigej
<i>Lysimachia vulgaris</i>	Almindelig fredløs
<i>Lysimachia thyrsoflora</i>	Duskfredløs
<i>Iris pseudachorus</i>	Gul iris
<i>Lythrum salicaria</i>	Kattehale
<i>Trifolium repens</i>	Hvidkløver
<i>Anthriscus sylvestris</i>	Vild kørvel
<i>Filipendula ulmaria</i>	Almindelig mjøddurt
<i>Taraxacum</i>	Mælkebøtteslægten
<i>Solanum dulcamara</i>	Bittersød natskygge
<i>Urtica dioica</i>	Stor nælde
<i>Equisetum arvense</i>	Agerpadderok
<i>Salix senaria</i>	Gråpil
<i>Persicaria amphibia</i>	Vandpileurt
<i>Potentilla reptans</i>	Krybende potentil
<i>Ranunculus acris</i>	Bidende ranunkel
<i>Ranunculus sceleratus</i>	Tiggerranunkel

Videnskabeligt navn	Dansk navn
<i>Poa pratensis</i> , s.l.	Engrapgræs, kollektiv art
<i>Alopecurus geniculatus</i>	Knæbøjet rævehale
<i>Calamagrostis canescens</i>	Engrørhvene
<i>Juncus articulatus</i>	Glanskapslet siv
<i>Scutellaria galericulata</i>	Almindelig skjolddrager
<i>Calystegia sepium</i>	Gærdesnerle
<i>Galium aparine</i>	Burresnerre
<i>Carex hirta</i>	Håret star
<i>Carex pseudocyperus</i>	Knippestar
<i>Carex disticha</i>	Toradet star
<i>Peucedanum palustre</i>	Kærsvovlrod
<i>Lycopus europaeus</i>	Sværtvæld
<i>Phragmites australis</i>	Tagrør
<i>Cirsium arvense</i>	Agertidsel
<i>Vicia cracca</i>	Musevikke
<i>Prunus spinosa</i>	Slæen
<i>Prunus cerasifera</i>	Mirabel
<i>Heracleum sphondylium</i>	Bjørneklo
<i>Dactylis glomerata</i> ssp. <i>glomerata</i>	Almindelig hundegræs
<i>Geum urbanum</i>	Febernelikerod
<i>Solidago</i>	Gyldenrisslægten
<i>Hypericum perforatum</i>	Prikbladet perikum
<i>Juncus bufonius</i>	Tudsesiv
<i>Carex riparia</i>	Tykakset star
<i>Crataegus monogyna</i>	Éngriflet hvidtjørn
<i>Sambucus nigra</i>	Almindelig hyld
<i>Carex vesicaria</i>	Blærestar
<i>Rubus idaeus</i>	Hindbær
<i>Rosa</i>	Roseslægten
<i>Heracleum mantegazzianum</i>	Kæmpebjørneklo
<i>Arctium nemorosum</i>	Skovburre
<i>Sium latifolium</i>	Bredbladet mærke
<i>Aegopodium podagraria</i>	Skvalderkål
<i>Epipactis helleborine</i>	Skovhullæbe
<i>Ulmus glabra</i>	Skovelm
<i>Pastinaca sativa</i>	Pastinak
<i>Festuca gigantea</i>	Kæmpesvingel
<i>Symphytum xuplandicum</i>	Foderkulsukker
<i>Polygonatum multiflorum</i>	Stor konval
<i>Syringa</i>	Syrenslægten
<i>Allium oleraceum</i>	Vild løg
<i>Convallaria majalis</i>	Liljekonval
<i>Argentina anserina</i>	Gåsepotentil
<i>Odontites vernus</i>	Markrødtop

BILAG

Videnskabeligt navn	Dansk navn
Riccia fluitans	Flydende stjernelev
Lemna trisulac	Korsandemad
Lemna minor	Liden andemad
Spirodela polyrhiza	Stor andemad
Typha latifolia	Bredbladet dunhammer
Hydrocharis morsusranae	Frøbid
Chlorophyceae indet.	Grønne trådalger
Veronica anagallis aquatica	Lancetpladet ærenpris
Poa trivialis	Almindelig rapgræs
Carex elata	Stiv star
Epilobium	Dueurtslægten

REFERENCER

Input til plejeplan for Sømmosen – Paddeundersøgelse i april 2018 og forslag til pleje i fremtiden, 30. maj 2018

Input til plejeplan for Sømmosen – Input vedr. fugle, 26. april 2018.

Padder ved Sømmosen – undersøgelser af ynglesteder og forekomst på land, 2018

Kendelse vedrørende fredning af ”Sømmosen” m.v. i Ballerup-Maaløv og Herlev Kommuner;
Overfredningsnævnet, 8. juni 1951

Kendelse vedrørende fredning af Sømmosen, Ballerup og Herlev Kommuner;
Fredningsnævnet for København, 8. august 2005. (<https://www2.blst.dk/nfr/08065.00.pdf>)

Botanisk Overvågning 1996: Moser m.v. i Værløse (Værløse Flyveplads, Søndersø, Bundsmosen, Oremosen og Sækken), Ballerup (Råmosen, Sømmosen), Ledøje-Smørum (Storemose, Ammetofte Mose), Tårnby og Dragør (Lergraven) (Rapport nr. 30), Poul Evald Hansen

Plejeplan for Sømmosen i Ballerup Kommune og Herlev Kommune, 2012 – 2017

Landvæsenskommissionens endelige kendelse om Hovedregnvandsanlæg for Sømmose-åens opland i Ballerup-Maaløv og Herlev kommuner afsagt d. 17-02-1972, forudgående kendelse af 18-08-1969, tillægskendelse I af 28-11-1973, tillægskendelse II af 04-09-1974 samt tillægskendelse III af 17-08-1982.

Danmarks Højdemodel: <https://sdfc.dk/hent-data/danmarks-hoejdemodel/>

Undersøgelse fra Fiskeøkologisk Laboratorium vinter 2018

Nielsen, Søndergaard og Friberg 2005, God miljøkvalitet i søer og vandløb.
Aktuel Naturvidenskab /1/ 2005, s. 17-20.

